

Studieresa till **Warszawa** 2008

Deltagare i riksföreningen för film – och mediepedagoger, Filmpedagogik.nu, har genomfört en intressant studieresa till Warszawa den 11-14 september 2008. I resan ingick besök och möten på bland annat Polska Filminstitutet, biografer och en högstadieskola. Reseledare och utmärkt tolk var ordföranden i föreningen, *Jolanta Wadensjö*. Jolanta är född och uppvuxen i Warszawa men bor sedan många år i Sverige.

Här följer en reserapport från de gotländska deltagarna.

11 september

Regionalt kulturhus Dom Kultury "Swit" i Warszawas utkant.

Verksamhet: Skolbio för regionens skolor och olika hobby/konstkurser.

Vi fick bland andra träffa föreståndaren *Jacek Bialek*. Jacek redogjorde för den breda kulturaktivitet som bedrivs i detta regionala kulturhus. Kulturhuset hyser en fin biograf med tydlig sextiotalskänsla i inredningen. Föreståndaren kunde stolt deklarerat att man satsat på modern digital teknik vid sidan av 35 mm projektorn i maskinrummet. Biografen används även för regionens skolbioprogram. Inom denna verksamhet kämpar man mycket för att få in fler skolor till filmprogrammet. Men eftersom skolorna själva får betala för elevernas besök kan andra behov gå före. Underhåll av skolorna prioriteras ofta framför skolbio. "Det blir skruvar och muttrar istället för skolbio".

På kulturhuset arrangeras även aftonkurser i dans, musik, foto, film och Internet för allmänheten. Filmvisningar och aktiviteter för pensionärer inom "Golden Age Club" m.m.

I stadsdelen bor 140 000 invånare.

Till mötet kom även en barnfilmsregissör och en representant för en ideell förening som arbetar med barn och mediepedagogik nationellt. Deras verksamhet ingår även i ett internationellt nätverk.

Web site: www.ekoplotka.pl

Kulturhusets föreståndare

Jolanta tolkar

I den nyrenoverade balettsalen

Kieslowski skolan

Efter en rask spårvagnsfärd i småregnigt Warszawa kom vi till Kieslowski skolan. En kommunal högstadieskola, med 350 elever i åldern 13 – 16 år. Eleverna söker till skolan i konkurrens om platserna. Skolan satsar särskilt på språk. Eleverna lär sig tre språk, polska, engelska, och ett tredje språkval där även danska ingår som en möjlighet.

Skolan har filmregissören Krzysztof Kieslowski som "patron". Det innebär att eleverna får se hans filmer och de får en god inblick i hans liv och verk. Varje bemarkelsedag (födelsedag, namnsdag...) uppmärksammas med ett särskilt Kieslowskiprogram. Ofta besöker Kieslowskis änka skolan vid sådana tillfällen för att delta i firandet.

Det finns sammanlagt sju Kieslowskiskolor i landet. De samarbetar sinsemellan och personalen besöker varandra.

Till vår förvåning ingår inte praktisk filmkunskap i elevernas undervisning. Rektor *Maria Rozko-Makowska* menar att det främst beror på att elevernas schema redan är mycket späckat och att praktisk mediekunskap saknas hos lärarna. Eleverna har 31 timmar schemalagd undervisning/vecka.

Det är relativt vanligt att skolor i Polen har "en patron"/beskyddare som eleverna får fördjupad kunskap om. Det kan vara en känd kulturpersonlighet som till exempel Chopin eller en känd vetenskapsman som Einstein. Skolan får namn efter patron. På skolan som vi besökte var det eleverna som valt Kieslowski till skolpatron.

Tre elever med mycket goda kunskaper i engelska fanns med rektor, lärare och matpersonal vid vårt möte. Eleverna tyckte bäst om filmserien "Dekalogen", särskilt del 10, av K. Kieslowski. De deltog även i en ambitiös skolbioverksamhet där de sett Ingmar Bergmans film "Det sjunde inseglet". De tyckte att den filmen var svår att förstå.

Rektor Maria Rozko – Makowska
Fysiker med tidigare anställning inom militären

Tre elever i årskurs 9

En lärare tjänar 1000 – 2000 zloty per månad efter skatt. Det motsvarar 3000 – 6000 kr/månad. Att hyra en lägenhet kostar ca 400 zloty/månad (1200 kr).

De låga lönerna innebar att många lärare har ett extra jobb som de utför efter sin arbetstid i skolan. Ett sådant extra jobb kan vara att skriva filmhandledningar till skolbiofilmerna som sedan distribueras till Polens olika skolor.

Vi kunde notera att skollokalerna var lite små och trånga, men välbehållna, ingen skadegörelse eller klotter. Glada färger i korridorer och matsal. I entrén möttes vi av ett jättelikt porträtt av K. Kieslowski och bredvid honom en monitor som visade att skolan hade kameraövervakning. Ungdomarna var av typ mönsterlev som bockade och neg och följde artigt med för att visa oss vägen till tunnelbanan.

Muranow Bio

Möte med filmpedagog *Karol Kwiatkowski*.

Karol beskrev en mycket ambitiös skolbioverksamhet förlagd till centrala Warszawa. I skolbioprogrammet fanns stort utrymme för visning av filmklassiker med presentation av filmlegender som Charlie Chaplin och Buster Keaton. På repertoaren fanns även Ingmar Bergman vid sidan av polska filmskapare genom tiderna.

Biografen tar emot 8000 elever i skolbiovisningar per månad!

Varje filmvisning inleds med en personlig presentation. Lärarna får skriva filmhandledningar med upplägg som liknar de som SFI producerar i Sverige. (Men i Polen är de

resultat av lärares extraknäck). Eleverna kan måla bilder eller skriva filmrecensioner efter filmen. Det organiseras ofta nationella tävlingar i filmkritik där eleverna kan vinna priser.

Verksamheten finansieras genom intäkter från skolorna och med stöd från Polska Filminstitutet.

Filmerna dubbas inte. För de yngsta simultantolkas filmerna av en "högläsare" som sitter i salongen.

Skolbioprogrammet sätts av en akademiskt välutbildad trio: En sociolog, en filmvetare och en statsvetare. I denna grupp finns även alltid lärarrepresentanter med. Man genomför inga reguljära förhandsvisningar för lärare. Däremot förekommer specialvisningar med diskussion.

Tolv städer ingår i skolbioorganisationen. Skolorna som deltar i verksamheten ser en film per månad på biografen (!) I Warszawa omfattar verksamheten 215 skolor. 10 av dessa skolor har extra ambitiösa filmprogram som del av sin profil.

De problem man kämpar med är:

- Brist på bra barnfilmer - särskilt nyproduktion
- Svårt att få rättigheter till de filmklassiker som dominerar skolbiorepertoaren
- Svårt att involvera skolorna i mindre städer
- För få filmkopior att distribuera.

12 september

Polska Filminstitutet, Polski Instytut Sztuki Filmowej/Pisf

Polska Filminstitutet är en ung institution. Svenska Filminstitutet inrättades i början på sextiotalet. I Polen startade man sin verksamhet i centrala Warszawa för tre år sedan.

Under det kommunistiska efterkrigsstyret producerades mycket film i Polen. Ett system med statligt anställda filmare borgade för stadig produktion även om kvaliteten inte alltid var den bästa. Särskilt gynnades de långsamma filmteknikerna som animation eftersom filmarna var garanterade sina löner. Resultatet blev en hög kvalitet på öststaternas animerade filmer. Efter Sovjetunionens fall avstannade all filmproduktion i Polen. Först nu börja man återhämta sig. Som ett exempel kan nämnas att det bara produceras en barnfilm i Polen vertannat år.

Vi fick träffa ung personal som verkade mycket kompetent och engagerad. De redovisade samtidigt en stor öppenhet och nyfikenhet på Sveriges erfarenheter och våra system och strategier.

Polen har under 2000-talet fördubblat antalet inhemska långfilmsproduktioner. År 2002 producerades 27 långfilmer, 2008 produceras 46 långfilmer med stöd från Pisf.

Under de få år som Institutet har existerat har man ökat omsättningen från 0 Euro till 41 miljoner Euro/år (år 2005 – 2008).

Flera kända filmare från USA/Hollywood och England har producerat film med Polen som inspelningsplats (Ken Loach, David Lynch och Roman Polanski med flera). Samproduktioner med andra länder är vanligt.

50% av Polens filmproduktion får stöd från Pisf.

Det finns nio regionala resurscenter för film i Polen. Man planerar ytterligare fyra.

Pisf har under senare år tagit initiativ till ”**Skolfilmsbiblioteket**”.

Det är en satsning för att öka undervisningen om film i Polens skolor. Man satsar särskilt på de äldre eleverna, högskolan och gymnasiet. Filmhögskolan i Lodz är den främsta samarbetspartnern. I projektet ingår även lärarrepresentanter. Film ingår i skolans konstämnen, språket polska och ”uppfostring”.

Man bygger upp ett bibliotek med dvd-filmer som innehåller 55 titlar. Det är långfilmer, dokumentärer och animationer. Biblioteket innehåller polsk film. I en tänkt utbyggnad av filmbiblioteket planerar man för att även övrig europeisk och amerikanska filmer skall ingå.

En internetportal kommer att finnas där lärare kan mötas för att diskutera filmerna och hur de kan ingå i undervisningen. Varje film innehåller en personlig introduktion av filmhögskolan i Lodz professor, *Tadeusz Lubelski*, och en examensfilm som producerats av studenterna på Filmhögskolan. Denna del kallas "En hälsning från en äldre kamrat". Examensfilmerna tror man särskilt på eftersom de kan vara filmer från f.d. studenter som nyss gjort en uppmärksam debut.

Filmerna berör 26 olika teman och förpackas som filmpaket med ca 3 filmer per paket (en långfilm och två kortfilmer). Varje paket innehåller också filmhandledningar som skrivits av lärare. Eleverna stimuleras att bland annat skriva filmrecensioner till filmerna.

Några teman i Skolfilmsbiblioteket:

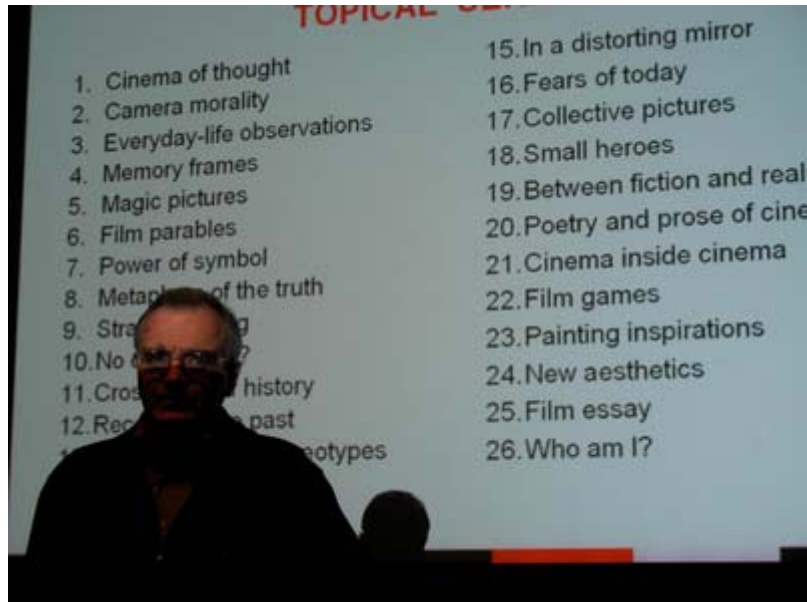
- Power of symbols
- No comments?
- Records of the past
- Bitter laughter
- Cinema inside cinema
- Who am I?
- Fears of today
- Small heroes
- Collective pictures
- Between film and reality

15 000 skolor över hela Polen kommer i november i år att få filmpaketerna utan kostnad.

Filmerna kommer att ha institutionella rättigheter. Pisf

planerar att erbjuda lärare utbildning för att kunna använda filmerna och handledningsmaterialet i sin undervisning. Kontakter tas även med lärarutbildningarna.

I några pilotskolor studeras närmare hur projektet tas emot av lärare och elever.

Vid valen av filmer till Skolfilmsbiblioteket har följande kriterier gällt:

- De filmer som påverkar mest
- Filmer som väcker känslor
- Film som underlättar valen i livet
- Filmer som har en uppfostrande roll
- Filmer som speglar den verklighet som vi lever i.

De som står bakom filmurvalet är:

Professorer från olika universitet, journalister, filmvetare och lärarrepresentanter (grundskola/gymn). Vilka filmpaket och vilka filmer som kommer att visas i skolorna är upp till lärarna på respektive skola. De har kompetens att avgöra vad deras elever ska se utifrån mognad och annan lämplighet.

Satsningen med Skolfilmsbiblioteket kostar totalt 762 500 Euro. Av denna kostnad bidrar Pisf med halva summan.

Filmarkivet

75 % av polsk film från 1915 fram till idag är bevarade. Många titlar i arkivet är resultat av flera års detektivarbete för att hitta filmer som funnits i internationella arkiv. Man samlar även manuskript och recensioner.

Filmer med filmhistoriskt värde visas i särskilda "Art House Cinemas". Under titeln "Cinema Illusions" visas klassisk film en gång per månad på de utvalda biograferna.

Arkivet har också arrangerat stumfilmsfestivaler. Den roligaste upplevelsen var när man lät barn musicera till filmerna i salongen.

Man samarbetar även med statliga televisionen. Under söndagseftermiddagarna kommer en serie att sändas med titeln "Polska Filminstitutets skatter".

Arkivet har också en skolsatsning som man kallar "Teachers helps teachers".

Filmpedagogik med elevers eget skapande

Det finns filmverkstäder för barn och ungdomar. Verksamheten förläggs till efter skoltid i form av kurser och diskussionsklubbar. Även andra konstkurser finns, teckna och måla, foto, musik... Filmkurserna kan ledas av professionella filmare och i samverkan med skolornas lärare i konst, språk eller historia.

I diskussionsklubbarna ser ungdomarna en film, lyssnar på en föreläsning under ca 40 – 60 minuter och samtalar sedan under ledning om filmen. Konceptet är ett arv från kommunisttiden då ungdomar fostrades i denna typ av klubbar. Barnfilmsregissören, som vi mötte på kulturhuset, mindes från sin barndom att "man fick se mycket bra film, som till exempel Charlie Chaplins film "Diktatorn". Sedan fick man själv sortera bort propagandan."

I samarbete med två gymnasieskolor bedrivs ett projekt med "filmterapi". Det är ungdomar med svåra problem som producerar korta filmer. Filmterapi bedrivs under och efter skoltid i ett samarbete mellan Pisf och skolornas lärare. Inför elevernas filmövningar visar man olika kortfilmer som valts ut av Institutet. Lärarnas uppgift är att efterbearbeta filmerna med eleverna. Elevernas egna filmer blir av skiftande kvalitet. "Ibland är de till och med tråkiga. Men det viktiga är inte hur filmen blir utan hur processen i skapandet har varit."

För ungdomar med starkt intresse för filmproduktion finns även klubbar som leds av filmregissörer. Ett annat alternativ är filmdiskussionsklubbarna för unga filmälskare.

Ett problem med alla filmpedagogiska satsningar är att de erbjuds gratis trots att de kostar pengar. Man är beroende av stöd och sponsorer. Det är också svårt att lösa avtal för visningsrätter.

Cinema Park

Dagen avslutades med besök på Cinema Park. En kommersiell upplevelsebiograf som också tar emot skolklasser. Det finns sex interaktiva salonger: "kreativetsrummet", "interaktiva rummet", "rörelserummet", "inspirationsrummet", "musikrummet" och "3D rummet".

Barnen kan i några salonger själva styra filmen med små handdatorer eller uppleva hur man flyger över ett landskap i en rörlig biografstol och möta andra fysiska effekter.

Britt-Marie och glad guide på Cinema Parc

Eget program

Under helgen den 13 – 14 september hade vi tid för egna studiebesök.

Ett besök på Warszawas upprorsmuseum kan rekommenderas. Det är ett modernt museum med pedagogiskt upplägg och interaktiva inslag. Man möter nazismens oerhörda våld och förföljelse och får en inblick i hur Sovjetunionen svek den polska befolkningen under slutet av andra världskriget. Upprorets ledare avrättades eller skickades till ryska arbetsläger efter kriget.

Sammanfattning

Åter i Sverige går tankarna ofta tillbaka till Warszawa och till alla de entusiastiska personer inom film och mediepedagogik som vi har fått träffa.

Resan innebar väl något av ett möte mellan Sveriges relativt långa historia och tradition då det gäller skolbio och elevers eget filmskapande och Polens unga engagemang i samma frågor.

Det är tydligt att Sverige är väl känt internationellt för sin barnkultur som film, litteratur och teater.

I Polen finns rester från ett tidigare samhällssystem som också har sina unika kvaliteter. Den långa traditionen med filmdiskussionsklubbar, bevarad egen filmskatt och att man har en vördnad för, och som det verkar, ett levande förhållande till filmklassiker - nationella och internationella är ett exempel på detta.

Vi kan i jämförelse känna oss stolta över att vårt arbete för att öka barns och ungas eget filmskapande inom skolans undervisning i Sverige har kommit en bra bit på väg. I Polen får man förlita sig till frivilliga krafter och verksamhet utanför skoltid. Det innebär troligtvis en ganska ojämn kvalitet och tillgång för de barn och ungdomar som hittar dit.

En lärare på Kieslowskigymnasiet sa att skolan i Polen baserar sig på en faktabaserad pedagogik. Kanske var hennes mening att med de orden delge oss en medvetenhet om risk för utslagning av de elever som inte anpassar sig efter ett strikt textbaserat inlärningsätt. Att man inte alltid hinner möta eleverna i en mer kreativ kunskapsprocess.

I Sverige har vi andra problem med ordning och uppförande i skolan. Larmrapporter förekommer om bristande kunskaper inom ämnen som språk och matematik. Men kanske har vi kommit längre i en ambition att förmedla ett undersökande, mer laborativt förhållande till kunskap? Så är i alla fall våra läroplaner skrivna. Samtidigt är det slående vilken respekt för kunskap och utbildning som vi mötte under alla våra studiebesök. Det verkar även finnas en självklar tillit till lärare och deras kompetens som vi kanske inte alltid har i Sverige.

Vi tackar för en givande resa. Ett särskilt tack till vår arrangör, guide och tolk Jolanta Wadensjö!

Text och bild: *Kjell Malmros* och *Monika Wigren*
Pedagogiskt Mediecentrum Gotland/BUF
Gotlands Kommun

Visby den 17 september 2008

